

© **КРЕСІНА ІРИНА ОЛЕКСІЇВНА – ДОКТОР ПОЛІТИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР, ЧЛЕН-КОРЕСПОНДЕНТ НАПРН УКРАЇНИ, ЗАВІДУВАЧ ВІДДІЛУ ПРАВОВИХ ПРОБЛЕМ ПОЛІТОЛОГІЇ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМ. В.М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ**

І. О. КРЕСІНА

АКТУАЛЬНЕ ПОЛІТИКО-ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРО РЕФЕРЕНДУМИ В УКРАЇНІ

Очікуване оновлення Основного Закону держави посилило увагу вчених і політиків, суспільного загалу до можливого формату здійснення конституційних змін. Поза формуванням Конституційної Асамблеї ймовірним є прийняття нової редакції Конституції України всенародним голосуванням на всеукраїнському референдумі. Двічі в історії новітнього українського державотворення проводились такі референдуми. Але, якщо 1 грудня 1991 року український народ проголосував за право жити в суверенній державі, то рішення Всеукраїнського референдуму за народною ініціативою 16 квітня 2000 року так і не були імplementовані. Пояснюється це не тільки прогалинами законодавчого регулювання референдних правовідносин, а, насамперед, домінуванням політичного чинника, який здатен нівелювати волю народу. Наступні спроби ініціювання всеукраїнських і багатьох місцевих референдумів, поза деклараціями їх організаторів, слід розглядати швидше як засіб політичної боротьби, тиску на владні структури, ніж бажання здійснити реальні інституційні зміни.

Українськими вченими-правниками досить широко розроблені конституційно-правові засади референдумів в Україні, натомість політична складова цього політико-правового інституту не була цілісно досліджена. Значною мірою це пов'язано з тим, що в різні часи в Україні демократію тлумачили по-різному. Як наслідок, склалося своєрідне українське поняття демократії та форм її реалізації. Саме цій проблемі присвячено дослідження прикарпатського науковця С.М. Дерев'янка¹. У монографії обґрунтовано політико-правові засади референдумів – одного з найважливіших способів реалізації народом його суверенітету, провідної форми безпосередньої демократії в Україні.

Звернення до теоретичних і практичних проблем референдумів є важливим для формування необхідної науково-теоретичної основи для законотворчості та правореалізації. Поза політичною кон'юнктурою слід знайти модель референдуму, яка відповідає б вимогам часу, здобуткам і сучасному рівню світового конституціоналізму, національної політичної та правничої думки, реаліям сучасної України та перспективам її розвитку.

З політологічної точки зору особливий інтерес має наведений у книзі фактичний матеріал, узагальнення і висновки, якими визначаються концептуальні засади дослідження референдумів у теорії права та політології.

Право громадян на участь у референдумі є цінністю демократії, а тому проблема його втілення у праві та суспільній практиці не одне століття привертає увагу мислителів, законотворців і дослідників. Монографія С.М. Дерев'янка є важливою, оскільки у ній вперше детально висвітлюється історія розвитку наукової думки про референдум у працях українських вчених, ретроспективно систематизоване розуміння сутності референдуму в українській політико-правовій

думці та практиці законотворення; запропоновано власні визначення терміна «референдум» і похідних від нього. Цікавими є міркування автора щодо розуміння конституційного інституту референдуму як політико-правового інституту, його істотних ознак і характерних рис в контексті аналізу політико-практичних підходів до проблеми референдуму в сучасній правовій і політичній науці та практиці.

Досліджуючи конституційні засади реалізації принципу «прямої демократії», автор не тільки глибоко аналізує національну конституційну модель референдуму, але й виокремлює політичні чинники її формування, й, що важливо, пропонує шляхи її вдосконалення. Заслужують уваги не тільки науковців, але й суб'єктів права законодавчої ініціативи обгрунтовані в тексті та зведені у додатках в порівняльні таблиці запропоновані автором проекти Законів України «Про внесення змін до Конституції України» та «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо узгодження норм кримінальної відповідальності за порушення законодавства про вибори та референдуми».

У книзі наведено значний фактичний матеріал, який дає змогу зрозуміти й оцінити політико-правові мотиви дій суб'єктів референдного процесу, що мали визначальний вплив на призначення/проголошення всеукраїнського референдуму, процедурні аспекти його проведення та імплементації прийнятих всенародним голосуванням рішень. Проаналізовано інституційні особливості місцевих референдумів, проблемні питання процедури їх підготовки і проведення, а також політико-правові наслідки за порушення законодавства про референдуми.

Аналіз сучасних політологічних і правових підходів до вивчення референдуму як політико-правового феномена засвідчує, що конституційний інститут всеукраїнського та місцевого референдуму постає як потенційно дійовий інструмент реалізації здійснення влади народом, законотворення й правотворення, залучення широкого загалу громадян до участі в управлінні державою, забезпечення національних інтересів Української держави, захисту її цілісності та самобутності. Виходячи з цього, є всі підстави погодитися з автором, що «усвідомлення і дотримання владою та політичними елітами обов'язку отримати шляхом всенародного голосування згоду на проведення інституційних змін чи потреби «порадитись із народом» із важливих проблем загальнодержавного або місцевого значення об'єктивно сприятиме наданню вищої легітимності доленосним рішенням, розв'язанню та попередженню конституційних конфліктів, правовому забезпеченню становлення громадянського суспільства, його консолідації, визначенню нових перспектив розвитку держави, нової якості як держави, так і суспільства».

Водночас у рецензованій книзі, з огляду на її політологічний характер, часом надмірною є деталізація характеристик нормативно-правових актів, особливо тих, що передбачають відповідальність за порушення законодавства про референдуми в Україні. Однак це в цілому не впливає на позитивну оцінку рецензованого монографічного дослідження й юридичну науку.